впливу суспільства на виробництво, а також з формуванням єдиного національно-господарського комплексу, в якому органічно пов'язано виробництво, розподіл, обмін і споживання в межах однієї країни [6].

Планомірність як форма розвитку економічної системи передбачає безпосередні громадсько-економічні зв'язки, господарські відносини між усіма членами суспільства. Виникає необхідність координації з єдиного центру практичної діяльності людей в усіх сферах життя за допомогою цілеспрямованого наукового прогнозування та управління соціально-економічними процесами. Відносини планомірності виражають об'єктивний обов'язок узгодженого господарювання в межах держави і досягнення єдиної мети – загального добробуту і всебічного розвитку всіх членів суспільства. Планомірність дає змогу регулювати все суспільне виробництво як усвідомлений процес, свідомий рух до мети, обмежувати можливість прояву стихійності та забезпечувати більшу відповідальність за невиконання поставлених завдань і не досягнутих результатів. Планомірність виступає як форма процесу державного регулювання економіки, забезпечення більшої відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил.

Висновки. Незважаючи на широку популярність і значущість процесу державного регулювання економіки, саме поняття залишається в теорії і науковій практиці недостатньо визначеним. Загалом процес державного регулювання розглядають як найбільш активний компонент системи державного регулювання економіки, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності регульованого об'єкта.

На думку автора, процес державного регулювання економіки – це структурний елемент системи державного регулювання, який включає в себе сукупність форм, методів, засобів, інструментів державного впливу, що застосовуються органами державної влади і місцевого самоврядування у процесі здійснення і контролю виробничо-економічних відносин між суб'єктами господарювання відповідно до макроекономічних завдань розвитку країни.

Функціонування процесу державного регулювання економіки потрібно розуміти як цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на координацію економічних відносин між суб'єктами господарювання як усередині країни, так і за її межами відповідно до національних пріоритетів розвитку.

Процес державного регулювання економіки, як структурний елемент системи державного регулювання, кількісно і якісно впливає на всі сектори національної економіки. Структура процесу залежить від інституційних особливостей державної влади, але є мобільною і відповідає потребам сучасного науково-технічного, соціально-економічного розвитку, співвідношенням різних форм власності та нерозривно пов'язана із формуванням і розвитком політичних сил держави.

Література

1. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко. – К. : Вид-во МАУП, 2004. – 262 с.

2. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки / Л.А. Швайка. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 435 с.

3. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Я.А. Жаліло. – К. : Вид-во НІСД, 2003. – 363 с.

4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : Вид-во "Лібра", 2003. – 1008 с.

5. Долішній М. Моделі державного регулювання в ринковій економіці / М. Долішній // Економіка України : політико-економ. журнал. – 2002. – № 6. – С. 13-22.

6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pir.dp.ua/uploads/Strategiz InnovRazvitiyaUkr.doc.

Ковный Ю.Е. **Особенности процесса государственного регулирования экономики**

Рассмотрено понимание процесса государственного регулирования экономики, исследованы условия эффективного функционирования, что позволяет определить необходимость и целесообразность его применения государством в условиях рыночной экономики. Изложено авторское определение понятия "процесс государственного регулирования экономики".

Ключевые слова: экономический процесс, государственное регулирование, рыночная экономика, экономическое программирование, планомерность.

Kovnyy Yu.Ye. **Features of the process of the state regulation the economy**

In the article deals with an understanding of the process the state regulation of the economy investigated conditions of effective functioning, which allows to determine the need and feasibility of its application by the state in a market economy. Expounded copyright interpretation of the concept "the process of state regulation of the economy."

Keywords: economic process, government regulation, market economics, economic programming, consistency.

УДК 336.221:330.567.28(477)

Аспір. К.В. Кощенко[1] – ПВНЗ "Європейський університет"

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУКУПНИХ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Розглянуто методичні засади застосування системи оподаткування сукупних доходів домогосподарств в Україні з максимальним врахуванням матеріального благополуччя та соціального статусу їх членів. Здійснено аналіз напрацювань у цій сфері, на основі чого запропоновано шкалу оподаткування доходів домогосподарств, яка ґрунтується на системі споживчих бюджетів. Визначено основні переваги використання запропонованої методики оподаткування доходів домогосподарств у сучасних умовах.

Ключові слова: оподаткування домогосподарства, сукупні доходи домогосподарства; ставка податку, податкова соціальна пільга, споживчий бюджет, прожитковий мінімум.

Постановка проблеми. Практика спільного оподаткування доходів домогосподарств, сімейного оподаткування для України є новою. Механізм державного регулювання оподаткування доходів домогосподарств є несформованим і тому, як зазначають деякі науковці [1, с. 151], сучасна система соціальних пільг та гарантій ставить сім'ю у становище "утримання", оскільки

[1] Наук. керівник: проф. Н.С. Прокопенко, д-р екон. наук

більшість заходів сімейної політики не пов'язані з економічною діяльністю членів сім'ї, розміром отриманих доходів і з фактом зайнятості. Більше того, поняття оподаткування доходів домогосподарств практично відсутнє в сучасній нормативно-правовій базі, тоді як в економічно розвинених країнах, навпаки, десятиліттями існує добре налагоджена система т. з. "сімейного оподаткування", характерною особливістю якої є те, що сім'ю розглядають як окрему податкову одиницю. Найбільш яскраві приклади такого оподаткування – у США, Німеччині, Франції, Греції, Іспанії.

Відсутність системи сімейного оподаткування в Україні спричиняє невідповідність податкового тягаря реальному матеріальному стану окремих громадян. Однак, використання системи сімейного оподаткування, створює можливості для вирішення низки соціальних проблем та забезпечення зростання рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі практично відсутні розробки щодо впровадження системи сімейного оподаткування в Україні. Одними з небагатьох напрацювань у цій сфері є дослідження І.В. Чеховської, які стосуються питань оцінки міжнародного досвіду правового регулювання сімейного оподаткування та створення концепції державної сімейної політики в Україні. На крок попереду в цьому аспекті є російські науковці, зокрема: Г.В. Морозова, Н.А. Філіпова, Б.А. Бобрович, Ю.А. Карпенко та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення методичних положень щодо впровадження системи оподаткування сукупних доходів домогосподарства на основі диференціації податкового навантаження залежно від соціального статусу та матеріального положення його членів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як вже зазначалось вище, в сучасній науковій літературі є небагато напрацювань у сфері вдосконалення індивідуального оподаткування доходів через впровадження системи оподаткування сукупних доходів домогосподарств. Однією із таких спроб є дослідження Г.В. Морозової, Н.А. Філіпової, які вдосконалення оподаткування фізичних осіб шляхом запровадження сімейного оподаткування пропонують здійснювати в таких напрямах [2, с. 181-182]:

1. Ставки податку на доходи фізичних осіб, що сплачуватиметься домогосподарством потрібно прив'язувати не до реальних сум грошових доходів, а до таких категорій як: 1) бюджет прожиткового мінімуму (БПМ); 2) мінімальний споживчий бюджет (МСБ); 3) раціональний споживчий бюджет (РСБ); 4) бюджет високого достатку (БВД); 5) бюджет повного достатку (БПД). Запропонована методику вибору ставки податку на доходи фізичних осіб представлено в табл. 1.

Розглянута методика передбачає встановлення розмірів споживчих бюджетів за таким принципом:

- розмір БПМ (ставка податку 0 %) прив'язується до прожиткового мінімуму на кожного члена домогосподарства;
- подальше збільшення критичного обсягу доходу для МСБ та РСБ здійснюється шляхом збільшення в двохкратному розмірі (МСБ = 2·БПМ; РСБ = 2·БПМ) на кожного члена домогосподарства;

- БПД (максимальна ставка податку 25 %) встановлюється за сукупного щомісячного доходу у десятикратному розмірі БПМ.

Табл. 1. Методика вибору ставки податку на доходи фізичних осіб, запропонована російськими науковцями [2, с. 181-182]

Кількість членів домогосподарства	Ставки податку з доходів фізичних осіб				
	0 %	12 %	15 %	20 %	25 %
	Величина сукупного щомісячного доходу, руб.				
	БПМ	МСБ	РСБ	БВД	БПД
1	до 5000	5001-10000	10001-20000	20001-35000	більше 50000
2	до 10000	10001-20000	20001-40000	40001-70000	більше 100000
3	до 15000	15001-30000	30001-60000	60001-105000	більше 150000
4	до 20000	20001-40000	40001-80000	80001-140000	більше 200000

2. Можливе використання спеціальних коефіцієнтів К, які враховуватимуть кількість дітей в сім'ї (К=0,9 – одна дитина, К=0,8 – двоє дітей тощо)

На думку авторів методики, її використання дає змогу максимально врахувати сімейний стан платника податку, а також забезпечує диференціацію зобов'язань із сплати податку для домогосподарств з різними розмірами сукупних доходів. Погоджуємося також з твердженням авторів про те, що використання споживчих бюджетів може бути ефективним інструментом диференціації домогосподарств за матеріальним благополуччям та рівнем економічної нерівності.

Враховуючи названі переваги цієї методики, ми розробили шкалу ставок податку з доходів фізичних осіб для оподаткування домогосподарств в Україні. Під час формування такої шкали використали такі припущення.

1. Як базовий показник обрано розмір прожиткового мінімуму. Водночас, як зазначає директор соціальних програм Центру ім. Разумкова Л. Шангіна, внаслідок встановлення офіційного розміру прожиткового мінімуму до уваги береться не соціальний, який повинен враховувати соціально-культурні потреби, а фізіологічний, який є нижчим відповідно соціального. Крім цього, незважаючи на те, що законодавством передбачений перегляд споживчого кошика у бік збільшення товарів і послуг кожні п'ять років, за останні 12 років мінімальний споживчий кошик жодного разу так і не був переглянутий – його лише індексували, виходячи з офіційного показника інфляції [3].

Таким чином, доцільно виділити офіційний та реальний прожитковий мінімум. Як зазначив голова Національного форуму профспілок України М. Якібчук, "якщо врахувати справжні витрати для однієї особи з урахуванням необхідних щомісячних житлово-комунальних платежів та офіційного рівня інфляції, прожитковий мінімум у 2012 р. мав становити не 1037 грн, а щонайменше 3900 грн" [4]. Враховуючи темпи приросту офіційного прожиткового мінімуму, розмір реального прожиткового мінімуму на 2013 р. ми прийнято на рівні 4000 грн.

2. З метою врахування сімейного складу домогосподарства, градація буде здійснюватись за таким же принципом, як і прожитковий мінімум (за соціальними та демографічними групами населення): діти до 6 років; діти від 6 до 18 років; працездатні особи; особи, які втратили працездатність.

Для цих демографічних груп прожитковий мінімум встановлений у таких співвідношеннях до загального показника прожиткового мінімуму в Україні:

- діти до 6 років – 88 %;
- діти від 6 до 18 років – 124 %;
- працездатні особи – 95 %;
- особи, які втратили працездатність – 78 %.

Відповідно, розмір реального прожиткового мінімуму для цих категорій населення буде встановлюватися з врахуванням наведених даних (із заокругленням).

3. За основу для визначення величини ставок взято існуючий на сьогодні підхід. Водночас його було дещо видозмінено. Ставки диференціюються від 0 % до 20 %:
   - для сукупних доходів, однакових або нижчих від прожиткового мінімуму в розрахунку на кожного члена сім'ї (з врахуванням його приналежності до певної соціально-демографічної групи) – т. з. "бюджет офіційного прожиткового мінімуму" – ставка 0 % (звільнення від оподаткування);
   - для сукупних доходів, що перевищують офіційний прожитковий мінімум в розрахунку на кожного члена сім'ї (з врахуванням його приналежності до певної соціально-демографічної групи), але не є більші, аніж середньомісячна заробітна плата в Україні в розрахунку на кожного працюючого члена сім'ї – "мінімальний споживчий бюджет" – ставка 10 %;
   - для сукупних доходів, що перевищують величину середньомісячної заробітної плати в Україні в розрахунку на кожного працюючого члена сім'ї, але не є більші за десятикратний розмір офіційного прожиткового рівня – "раціональний споживчий бюджет" – ставка 15 % (за аналогією до сучасної системи ставок);
   - для сукупних доходів, що перевищують десятикратний розмір офіційного прожиткового рівня – "споживчий бюджет високого рівня достатку" – ставка 20 % (існуючу на сьогодні ставку 17 % вважаємо за необхідне збільшити до 20 %)

Вибір граничного значення для мінімального споживчого бюджету ґрунтується на необхідності врахування розміру мінімальної заробітної плати в країні. На сьогодні її встановлюють на рівні офіційного прожиткового мінімуму, однак розмір прожиткового мінімуму – це гранична межа, нижче якої відповідно до Закону України "Про оплату праці" не може бути встановлена мінімальна заробітна плата. Поряд з цим розмір мінімальної заробітної плати має встановлюватися з врахуванням загального рівня середньої заробітної плати, а тому як граничну межу для мінімального споживчого бюджету ми обрали розмір середньомісячної заробітної плати в Україні.

Зазначимо, що така шкала ставок має використовуватись наростаючим підсумком: спочатку від оподаткування звільняються доходи, що не перевищують прожитковий мінімум (ставка 0 % – неоподатковуваний мінімум або соціальна пільга), пізніше відповідна сума оподатковується за зниженою ставкою 10 %, решта – за ставкою 15 % (основна ставка) і у випадку перевищення доходів у більш ніж 10 разів від прожиткового мінімуму, сума такого перевищення оподатковується за ставкою 20 %. Зазначимо, що під час вибору максимальної ставки оподаткування ми керувались твердженням лауреата Нобелівської премії Дж. Мерлі, який отримав цю винагороду за цикл робіт, які стосуються прикладних проблем оподаткування, згідно з яким

"нейтралізувати дестимулювальний вплив оподаткування на економічну активність і трудові зусилля працівників можна за умови, що максимальна податкова ставка не перевищує 20 % для всіх без винятку платників" [5, с. 253].

Необхідні показники для визначення розмірів споживчих бюджетів, а також шкали ставок оподаткування домогосподарств розраховані з використанням фактичних даних станом на початок 2013 р. і наведені в табл. 2.

Табл. 2. Вихідні дані для визначення розмірів споживчих бюджетів та шкали ставок оподаткування домогосподарств на 2013 р.

Соціально-демографічна категорія населення	Офіційний прожитковий мінімум, грн	Реальний прожитковий мінімум	Середньомісячна заробітна плата за 01.01
Діти до 6 років	972,00	3500,00	X
Діти від 6 до 18 років	1210,00	5000,00	X
Працездатні особи	1147,00	3800,00	X
Особи, що втратили працездатність	894,00	3100,00	X
Загальний показник	1108,00	4000,00	3000,00

З врахуванням даних, наведених у табл. 2, градацію споживчих бюджетів домогосподарств зазначимо в табл. 3. Запропонована модель має відповідні переваги. По-перше, враховується склад сім'ї, зокрема наявність дітей та осіб, які втратили працездатність. По-друге, із зростанням величини доходу домогосподарства податкове навантаження зростає за рахунок не лише збільшення ставки, але й зменшення соціальної пільги.

Табл. 3. Визначення ставок оподаткування сукупного доходу домогосподарства

Склад домогосподарства	Граничний рівень сукупних доходів домогосподарства			
	бюджет офіційного прожиткового мінімуму,	мінімальний споживчий бюджет,	раціональний споживчий бюджет,	споживчий бюджет високого рівня достатку
	0 %	10 %	15 %	20 %
Працездатні особи без дітей	до 1147 грн на кожну працездатну особу	до 3000 грн на кожну працездатну особу	до 11080 грн на кожну працездатну особу або особу, яка втратила працездатність	понад 11080 грн на кожну працездатну особу або особу, яка втратила працездатність
Працездатні особи з дітьми	до 1147 грн на кожну працездатну особу + 972 грн на кожну дитину віком до 6 років + 1210 грн на кожну дитину віком 6-18 років	до 3000 грн на кожну працездатну особу		
Особи, які втратили працездатність	до 894 грн на кожну особу, яка втратила працездатність	до 3000 грн на особу		

Запропонована методика побудови системи оподаткування виключає необхідність застосування певних податкових соціальних пільг (ПСП), зокрема:

1. ПСП 100 %, на яку має право будь-який платник податку, якщо розмір його доходу не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, помноженого на 1,4. В цьому випадку є як позитив-

ні, так і негативні сторони. У запропонованій методиці відсутній коефіцієнт 1,4, тобто у випадку, якщо домогосподарство складається лише із працездатних осіб, кожен з яких одержує заробітну плату, то фактичний розмір податкової соціальної пільги, відповідно до запропонованої методики, є меншим від існуючого в 1,4 раза. Для всіх інших варіантів складу домогосподарств переваги запропонованої системи зберігаються. Крім цього, перевагою запропонованого підходу є те, що:

- по-перше, сума прожиткового мінімуму виключається з оподатковуваного доходу в будь-якому випадку, тоді як існуюча податкова соціальна пільга застосовується лише у випадку, якщо дохід індивідуального платника податку не перевищує встановленого пп. 169.4.1 Податковим кодексом розміру [6];
- по-друге, існуюча ПСП застосовується лише до заробітної плати, тоді як у запропонованій системі оподаткування неоподатковуваний мінімум застосовується для всіх видів доходів домогосподарства.

2. ПСП звичайна "на дітей" (для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років у розрахунку на кожну таку дитину (п.п. 169.1.2 Податкового кодексу України [6]). Згідно із чинним податковим законодавством (абзац 2 пп. 169.4.1 Податкового кодексу) така податкова пільга надається лише одному з батьків за умови подання заяви на застосування такої пільги. Відповідно, виникає необхідність контролю з боку податкових органів за правильністю нарахування такої пільги для того, щоб виключити застосування такої пільги двома батьками одночасно. У випадку застосування запропонованої методики сімейного оподаткування, така необхідність виключається, оскільки в цьому випадку оподатковується сукупний дохід сім'ї (домогосподарства) з врахуванням кількості неповнолітніх дітей.

Крім цього, якщо платник податку має право на застосування податкової соціальної пільги за двома і більше підставами, то застосовується одна податкова соціальна пільга, розмір якої є більшим. Особливістю запропонованої нами методики оподаткування на основі споживчих бюджетів є те, що з метою забезпечення певного соціального ефекту не оподатковуються доходи, які мінімально необхідні для проживання (бюджет офіційного прожиткового мінімуму). Тому якщо у сім'ї, де, наприклад, є двоє дітей та інвалід, згідно з авторським підходом, соціальну пільгу (а точніше – неоподатковуваний мінімум) потрібно використовувати окремо для кожної дитини (100 % для однієї дитини) та окремо для інваліда (150 %), тоді як, згідно із чинними нормами, застосувати можна лише одну більшу (150 %) пільгу. Запропонований підхід, на нашу думку, є справедливий і матиме помітніший соціальний ефект для вразливих верств населення.

Багато інших податкових пільг, передбачених на сьогодні Податковим кодексом, вважаємо за необхідне використовувати додатково з метою зниження до мінімуму податкового тиску на соціально вразливі групи платників. Поряд з цим потрібно враховувати досконалість існуючої на сьогодні системи податкових соціальних пільг, про що неодноразово згадується в науковій літературі [7-8]. Крім цього, як вважають деякі науковці, удосконалення системи податкових пільг має здійснюватись шляхом переходу від фіксованих пільг та вирахувань від сукупного оподатковуваного доходу до пільг та вирахувань, що враховують реальні темпи інфляції. При цьому орієнтація на прожитковий мінімум, на їхню думку, є неперспективною, оскільки останній відображає лише витрати на підтримку мінімальної життєдіяльності і не може бути критерієм розвитку фінансового потенціалу домогосподарства [9, с. 335]. З таким твердженням важко не погодитись.

Висновки. Запропонована система оподаткування сукупних доходів домогосподарств є альтернативною системою оподаткування домогосподарств з максимально об'єктивним врахуванням складу, матеріального благополуччя та соціального статусу їх членів. Впровадження цієї системи дасть змогу вирішити питання: підвищення рівня життя населення; збільшення обсягів надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб завдяки ефективному їх адмініструванню та якісного зростання бази оподаткування (доходів домогосподарств); розширення можливостей використання податкових пільг, які часто мають сімейний характер; збалансування обсягу соціальних допомог та виплат і, як наслідок, зниження витрат бюджету.

Література

1. Чеховська І.В. Міжнародний досвід правового регулювання сімейного оподаткування / І.В. Чеховська // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – Сер.: Економіка, право. – 2012. – Вип. 1(56). – С. 148-157.

2. Морозова Г.В. Внедрение механизма налогообложения семейного дохода как важнейшее условие реализации принципа социальной справедливости в налогообложении / Г.В. Морозова, Н.А. Филиппова // Российское предпринимательство. – 2008. – № 3, вып. 1 (107). – С. 180-184.

3. Носальська І. Влада занижує реальний прожитковий мінімум двома механізмами / І. Носальська. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://ua.golos.ua/politika/20120127_vlast-zanijaet-realnyiy-projitochnyiy-minimum-dvumya-mehanizmami-ekspert

4. Прожитковий мінімум має становити не 1037 грн., а щонайменше 3900. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://galinfo.com.ua/news/107585.html

5. Кізима Т.О. Податкове навантаження на домогосподарства: теоретичні підходи та методика визначення / Т.О. Кізима // Вісник Донецького національного університету. – Сер.: Економіка і право. – 2009. – Вип. 2. – С. 248-253.

6. Податковий кодекс України від 02.12.10 р., № 2755-VI (із змінами). [Електронний ресурс]. – Доступний з http://zakon1.rada.gov.ua/

7. Покатаєва О.В. Доцільність упровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб / О.В. Покатаєва // Держава та регіони. – Сер.: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 3 (66). – С. 312-319.

8. Марчанчин О. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян в Україні: ретроспективний аналіз / О. Марчанчин, О. Вавриш // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 8 (1). – С. 277-281.

9. Бобрович Б.А. Совершенствование государственного регулирования денежных доходов домохозяйств / Б.А. Бобрович, Ю.А. Карпенко // Финансы, денежное обращение и кредит. – 2010. – 12 (73). – С. 329-337.

Кощенко К.В. Методические основы внедрения системы налогообложения совокупных доходов домохозяйств в Украине

Рассмотрены методические основы применения системы налогообложения совокупных доходов домохозяйств в Украине с максимальным учетом материального благополучия и социального статуса их членов. Осуществлен анализ наработок в данной сфере, на основе чего предложена шкала налогообложения доходов домохозяйств, которая основывается на системе потребительских бюджетов. Определены основные преимущества использования предложенной методики налогообложения доходов домохозяйств в современных условиях.

Ключевые слова: налогообложение домохозяйства, совокупные доходы домохозяйства; ставка налога, налоговая социальная льгота, потребительский бюджет, прожиточный минимум.

Koschenko K.V. **Methodological principles of taxed system the combined incomes of economy in Ukraine**

The methodological principles of taxed system the combined incomes of economy in Ukraine and social status its members are considered. The analysis of elaborations in this field is done, and the rate of household income tax, which is based on a system of consumer budgets, is proposed. The main advantages of the household income tax methodology in the current conditions are considered.

Keywords: households taxation, total household income, tax rate, tax benefits, consumer budget, the cost of living.

УДК 338:658

Асист. Л.І. Лесик – НУ "Львівська політехніка"

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Здійснено групування чинників, що впливають на ринкову вартість промислового підприємства. Наведено градацію ринків за рівнем конкуренції і динамікою цього рівня та виявлено характерні особливості застосування дохідного підходу до оцінювання вартості підприємства для кожного типу ринків. Вдосконалено існуючі моделі оцінювання ринкової вартості підприємства за рахунок більш повного врахування чинників, що впливають на неї.

Ключові слова: чинники впливу, промислове підприємство, ринкова вартість, дохідний підхід, типи ринків, конкуренція, оцінювання вартості.

Постановка проблеми дослідження. Зростання обсягів промислового виробництва в Україні потребує вкладення значних інвестиційних ресурсів у розширення і модернізацію виробничих потужностей вітчизняних промислових підприємств. При цьому важливе значення має встановлення найкращих напрямів інвестування як у розрізі галузей промисловості, так і за окремими підприємствами в межах кожного виду економічної діяльності. З цією метою потенційні інвестори повинні мати об'єктивну інформацію про рівень інвестиційної привабливості різних суб'єктів господарювання. Одним із найважливіших індикаторів, що характеризує цей рівень, є величина ринкової вартості підприємства. Цей показник синтезує та узагальнює усі параметри, що характеризують економічний потенціал суб'єкта господарювання, зовнішні умови функціонування та перспективи його подальшого розвитку.

Проте в умовах нерозвиненості вітчизняного фондового ринку і недостатньої прозорості угод та активності суб'єктів ринку комерційної нерухомості отримання інформації про вартість того чи іншого суб'єкта господарювання, що базується на результатах купівлі – продажу акцій або цілісних майнових комплексів, стикається із істотними труднощами. Тому постає потреба оцінювати ринкову вартість підприємства, здійснюючи розрахунки, які враховують характеристики його внутрішнього та зовнішнього середовища. Очевидно, що отримання внаслідок проведення таких розрахунків вірогідної оцінки вартості підприємства потребує врахування усіх основних чинників, які впливають на неї, а також потребує знання механізму цього впливу.

Врахування впливу чинників на вартість підприємства має важливе значення також і у процесі управління нею. Розроблення заходів щодо максимізації ринкової вартості суб'єкта господарювання, що є одним з основних завдань фінансового менеджменту, потребує докладного вивчення закономірностей формування вартості підприємства, а це, своєю чергою, потребує детального аналізування механізму впливу чинників на процес такого формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залежно від того, який методичний підхід до оцінювання ринкової вартості підприємства застосовується – дохідний, витратний чи порівняльний, склад чинників, що впливають на процес її формування, буде різним. Тепер більшість дослідників, зокрема автори праць [1, с. 24; 2, с. 304; 3, с. 30 та ін.], вважають, що найбільш визначальним фактором, який зумовлює величину вартості підприємства, є величина його сподіваного прибутку та, відповідно, саме дохідний підхід потрібно розглядати як основний інструмент встановлення ринкової вартості цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання. Важливою перевагою цього підходу є також те, що він безпосередньо враховує ще один істотний чинник, що впливає на вартість підприємства, а саме – ризикованість його фінансово-господарської діяльності [4, с. 67-68].

Детальне дослідження впливу окремих чинників на процес формування ринкової вартості промислових підприємств проведене, зокрема, у роботах [5-8]. Проте постає потреба у подальшому поглибленні існуючих підходів до групування цих чинників та аналізуванні механізму впливу деяких з них, насамперед рівня конкуренції на ринках збуту продукції підприємства, на його ринкову вартість.

Постановка завдання. Метою роботи є розроблення теоретичних засад аналізування впливу чинників на процеси формування ринкової вартості промислових підприємств. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких основних завдань: здійснення групування чинників, що впливають на ринкову вартість підприємства; проведення градації ринків за рівнем конкуренції і динаміки цього рівня та виявлення характерних особливостей застосування дохідного підходу до оцінювання вартості підприємства для кожного з таких типів ринків; вдосконалення існуючих моделей оцінювання ринкової вартості підприємства за рахунок більш повного врахування чинників, що впливають на неї.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження дало нам змогу побудувати типологію чинників, що впливають на ринкову вартість підприємства, шляхом поділу їх на такі групи:

1) чинники безпосереднього впливу, величина яких безпосередньо визначає вартість суб'єкта господарювання у випадку застосування дохідного підходу і до яких належать: сподіваний прибуток підприємства та прогнозний тренд його зміни, відносна (у частках одиниці) премія за ризик у ставці капіталізації, відносна премія за ліквідність у ставці капіталізації, безризикова ставка дисконту, інші види надбавок, що включаються у ставку капіталізації, за допомогою якої визначається ринкова вартість цього підприємства;